

INSTITUT
DRUŠTVENIH NAUKA
Institut za društvenog nauku
za Republiku Srbiju

OKRUGLI STO

SRBIJA I REFORMISANJE INSTITUTA ODGOVORNOSTI

4. novembar 2022. / 10.00–17.00 sati

Institut društvenih nauka u Beogradu, Centar za pravna istraživanja
Kraljice Natalije 45, velika sala, I sprat

5

Edicija
KNJIGE SAŽETAKA

Urednik

Dr Hajrija Mujović

Programski odbor

Dr Hajrija Mujović

Dr Marta Šjenčić

Dr Marko Milenković

Dr Sanja Stojković Zlatanović

Organizacioni odbor

Dr Sofija Nikolić Popadić

Dr Ranko Sovilj

Dijana Arsenijević

SRBIJA I REFORMISANJE INSTITUTA ODGOVORNOSTI

5

OKRUGLI STO
4. novembar 2022, Beograd

KNJIGA SAŽETAKA

Advokatska komora Vojvodine
Glasnik AKV
Novi Sad

Institut društvenih nauka
Centar za pravna istraživanja
Beograd

SADRŽAJ PREMA TEMAMA

I. ODGOVORNOST U VREME PANDEMIJE I POSLE	6
II. UTICAJ PANDEMIJE NA FUNKCIONISANJE INSTITUCIJA PRAVNOG SISTEMA	14
III. OTVORENO NA TEMU ODGOVORNOSTI	24

I. ODGOVORNOST U VREME PANDEMIJE I POSLE

Jelena Simić	Transplantacija organa za vreme pandemije Covid-a 19 / 7
Igor Milinković	Reproduktivna prava u doba pandemije Covid-a 19 / 9
Svetislav Janković	Odgovornost u sferi turizma u vreme pandemije Covid-a 19 / 11

*Jelena Simić**

TRANSPLANTACIJA ORGANA ZA VREME PANDEMIJE COVID-a 19

Godina 2020. sigurno će se pominjati u svim budućim knjigama o istoriji epidemiologije a o pandemiji Covid-a 19 raspravljaće se kao o jednom od najznačajnijih zdravstvenih izazova. Patnja miliona ljudi širom sveta, smrt i brojni medicinski izazovi ukazali su na brojne dileme u zaštiti širokog spektra ljudskih prava koja su temelj za fizičko i mentalno zdravlje i socijalno blagostanje pojedinca. U Republici Srbiji, kao i u velikom broju drugih zemalja, tokom pandemije postojeći problemi u zdravstvu postali su znatno vidljiviji. Jedan od njih, koji je naročito došao do izražaja, jeste i problem realizacije programa presađivanja ljudskih organa.

Tokom pandemije transplantacije organa u Republici Srbiji skoro u potpunosti su prestale da se vrše. Autorka će u ovom radu istražiti da li razlog tome leži samo u pandemiji. Presađivanje ljudskih organa u Republici Srbiji svedeno je na minimum, jednim delom zbog pandemije Covid-a 19, a drugim delom zbog nemogućnosti primene pojedinih odredbi Zakona o

* Doktor pravnih nauka, vanredna profesorka Pravnog fakulteta Univerziteta Union u Beogradu, jelena.simic@pravnikafakultet.rs

presađivanju ljudskih organa. Zbog toga autorka analizira odredbe čl. 23. Zakona o presađivanju ljudskih organa (*Službeni glasnik RS*, br. 57/18) i bavi se ocenom Ustavnog suda Republike Srbije da odredbe navedenog člana nisu u saglasnosti sa Ustavom Republike Srbije. Takođe, autorka analizira i kako su zemlje u regionu i zemlje članice EU sprovodile programe transplantacije tokom pandemije i zaključuje da pandemija Covid-a 19 nije ključni razlog zbog kog se u Republici Srbiji transplantacije nisu vršile, već da je glavni razlog nefunkcionisanje institucija pravnog sistema.

Ključne reči: pandemija Covid-a 19, odgovornost, transplantacija, organi, Ustavni sud

*Igor Milinković**

REPRODUKTIVNA PRAVA U DOBA PANDEMIJE COVID-a 19

Reproduktivna prava spadaju u red osnovnih ljudskih prava, čija adekvatna zaštita i ostvarivanje imaju izuzetan značaj za realizovanje principa personalne autonomije (dostojanstva) pojedinaca, ali i šire socijalno-političke implikacije. Navedena kategorija prava usmjerena je na omogućavanje parovima i pojedincima da slobodno, bez prinude ili diskriminacije, odlučuju o sopstvenoj reprodukciji. Pandemija Covid-a 19 donijela je brojne izazove za zaštitu osnovnih ljudskih prava. U nastojanju da spriječe širenje Covid-a 19, vlasti širom svijeta pribjele su uvođenju različitih restriktivnih mjera koje su, nerijetko, podrazumijevale ograničavanje elementarnih ljudskih prava zaštićenih međunarodnim dokumentima i nacionalnim ustavima. Navedene mjere značajno su se reflektovale i na ostvarivanje reproduktivnih prava (upotreba kontracepcije, pravo na pristup abortusu, pravo na asistiranu reprodukciju). U naročito teškom položaju našli su se građani država u kojima je ustanovljen restriktivni model ostvarivanja reproduktivnih prava, koji su, usljed zatvaranja granica, bili onemogućeni da prava koja pripadaju ovom korpusu ostvare u drugim zemljama.

* Doktor pravnih nauka, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci, igor.milinkovic@pf.unibl.org

Pored objektivnih faktora koji su uticali na ostvarivanje reproduktivnih prava za vrijeme trajanja pandemije (npr. ograničavanje slobode kretanja i preopterećenost zdravstvenog sistema), zabilježeni su i pokušaji da se zdravstvena kriza zloupotrijebi kako bi se otežalo ili onemogućilo ostvarivanje reproduktivne autonomije građana, prije svega prava na abortus. U SAD, u većem broju federalnih jedinica, zabilježeni su pokušaji da se pravo na pristup abortusu ograniči svrstavanjem navedene intervencije u „nehitne“ („nonessential“) zdravstvene usluge, a takav pristup zabilježen je i u izvjesnom broju evropskih zemalja. Brojne kontroverze i snažnu reakciju javnosti (i pored zabrane okupljanja) izazvala je presuda K 1/20 Ustavnog suda Poljske, donesena 22. oktobra 2020. godine, kojom je utvrđeno da je eugenički abortus u suprotnosti sa Ustavom Poljske. U prvom dijelu rada biće upozoreno na probleme koje je pandemija Covid-a 19 izazvala u ostvarivanju reproduktivnih prava u različitim dijelovima svijeta, kao i moguće posljedice po ostvarivanje navedenih prava u budućnosti. U drugom dijelu rada, analizi će biti podvrgnuto ostvarivanje reproduktivnih prava za vrijeme pandemije Covid-a 19 u Bosni i Hercegovini.

Ključne riječi: reproduktivna prava, Covid 19, abortus, asistirana reprodukcija, Bosna i Hercegovina

*Svetislav Janković**

ODGOVORNOST U SFERI TURIZMA U VREME PANDEMIJE COVID-a 19

Pandemija Covid-a 19 je neumitno uticala na poslovanje u praktično svim privrednim granama. Međutim, u sferi turizma uticaj pandemije je izrazit jer je obuhvaćena široka interesna grupa građana koji su, kao korisnici različitih turističkih ugovora (najčešće ugovora o organizovanju putovanja), u najvećoj meri pogođeni promenama u ugovorima. Promene u ugovorima su raznovrsne, od jednostranog i sporazumnog raskida, do odlaganja njihovog izvršenja, te promene u samom izvršenju putem izdavanja tzv. zamenskih vaučera.

Osnovna pitanja koja se na strani korisnika iz turističkih ugovora postavljaju jesu vrsta, sadržina i obim prava putnika u datoj situaciji. Sa jedne strane postoji „data situacija“ svojevrstne više sile u vidu pandemije Covid-a 19 koja, istina, utiče na sve privredne grane. S druge strane, postoje, sada već svetski, evropski, pa i nacionalno priznata pravila o zaštiti potrošača (putnika) od nepoštenih ugovornih odredaba, o jednakosti davanja

* Doktor pravnih nauka, vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, jankovic@ius.bg.ac.rs

između ugovornih strana, kao i o osiguranju u turizmu (kako putnika, tako i turističkih agencija).

Imajući u vidu osnovno, hipotetičko pitanje, čini se potrebnim tačno odrediti osobine putničkih prava. Da li u opisanoj situaciji putnik ima jednostrana, garantovana prava ili, ipak, mora da ima „sluha“, tačnije tolerancije na njihovo neispunjavanje baš zbog kvalifikacije Covid-a 19 kao više sile. Međutim, čak i u potonjem slučaju, putnik bi spram jednog od osnovnih načela građanskog prava o jednakosti davanja, imao pravo da mu se vrati ono što je turističkoj agenciji „dao“, to jest platio, kako se ona ne bi pravno neosnovano obogatila. Čini se da takvo pravo putniku ne može biti oduzeto, bez obzira na *vis maior* okolnosti, s obzirom da putem njega putnik zaista nije tražio ispunjenje ugovora, koji, *de facto*, i ne može biti ispunjen usled nepredvidljive i neotklonjive okolnosti kakva je pandemija Covid-a 19.

Istovremeno se postavlja pitanje opravdanosti snošenja svih rizika od Covid-a 19 od strane turističkih agencija. Čini se da one ne bi trebalo samostalno da ga snose, jer ga nisu ni izazvale. No, to ne znači da bi taj rizik trebalo da prevale na putnike, jer one iz turističke delatnosti crpu profit pa bi, shodno tome, trebalo i da ga snose. Međutim, ne u celini, već samo u meri veličine putnikovih prava, a za koju bi trebalo da mogu da se „obeštete“ iz ugovora o osiguranju kao pravnoj prethodnici njihove turističke delatnosti.

Najzad, položaj države u takvim okolnostima bi trebalo da bude određeniji, na način da neposrednije i jasnije protumači propise u ovoj oblasti u doba vanrednih okolnosti, pa i da usvoji opšti pravni akt u cilju jasnije i pra-

vednije primene postojećih propisa u oblastima potrošačkih ugovora (među kojima su i turistički) kakva je već praksa u Evropskoj uniji.

Može se zaključiti da u tako teškim, vanrednim okolnostima za čitavu privredu, i u sferi turizma treba primenjivati pravila sa merom, na način da sve zainteresovane strane budu što manje oštećene. Utoliko se pravila iz ugovora o prodaji čine uzornim, posebno imajući u vidu „meru“ koja je osnovni putokaz u određivanju da li kupac ima pravo da popravi, zameni stvar, povodom nje snizi cenu ili, u krajnjem slučaju, da raskine ugovor. Upravo takva mera treba da bude opredeljujuća u pravu putnika da mu se ugovor ispuni, raskine, ili modifikuje u smislu cene i usluge (zamenski vaučeri).

ključne reči: turistički ugovori, putnik-potrošač, vanredne okolnosti, viša sila, jednakost davanja

II. UTICAJ PANDEMIJE NA FUNKCIONISANJE INSTITUCIJA PRAVNOG SISTEMA

- Hajrija Mujović** Problemi zaštite prava pacijenata kao posledica nastale pandemije Covid-a 19 / **15**
- Mirjana Dokmanović** Zaštita podataka o ličnosti u kontekstu korišćenja video-nadzora sa tehnologijom za prepoznavanje lica / **18**
- Sanja Stojković Zlatanović** Subordinacija *versus* autonomizacija i njihove granice kod digitalnog rada / **21**

*Hajrija Mujović**

PROBLEMI ZAŠTITE PRAVA PACIJENATA KAO POSLEDICA NASTALE PANDEMIJE COVID-a 19

Sistem zaštite prava pacijenata u Republici Srbiji nosio se sa svim teškoćama perioda pandemije i na neki način je pretrpeo određene promene u načinu rada, kao i neke druge pravne instance koje su mesta odlučivanja (sudovi, zaštitnici prava, poverenici i dr.). Pored Ustavom garantovane opšte pravne zaštite, ovde se pre svega misli na rad posebnih oblika zaštite kakvi su propisani Zakonom o pravima pacijenata (*Službeni glasnik RS*, br. 45/2013, 25/2019) koji uređuje prava pacijenata prilikom korišćenja zdravstvene zaštite, način ostvarivanja i način zaštite tih prava. Sistem zaštite uspostavljen je od 2013. godine i različite su ocene o njegovom funkcionisanju. Određene promene zakonskih odredaba u delu o zaštiti prava usvojene su upravo pre nastupanja pandemije, 2019. godine. U počecima složene epidemiološke situacije, poremećaji u radu zdravstvenih ustanova napravili su svojevrsnu neregularnost i u radu savetnika pacijenata, kao i zdravstvenih saveta. Nije se mogla očekivati redovnost u radu poslova prav-

* Doktor medicinskog prava, naučna savetnica Instituta društvenih nauka u Beogradu, Centar za pravna istraživanja, hmujuvic@idn.org.rs

ne zaštite. Stvorena je predstava da su sva prava suspendovana, a u praksi je, naprotiv tome, trebalo razrešiti brojne sporne situacije. Poznato je da su za vreme karantina savetnici za zaštitu prava pacijenata bili u režimu rada od kuće. Pristup pravnoj zaštiti za građane pacijente time je bio otežan i lišen ličnog kontakta. Sa razmatranjem izveštaja kasnilo se zbog nemogućnosti održavanja sednica saveta, s obzirom na epidemiološku situaciju. Takođe je data preporuka ustanovama zdravstvene zaštite da se poboljša koordinacija i informisanost u radu, kako bi se izbeglo pisanje prigovora od strane pacijenata, u pogledu raspoloživih kapaciteta, zbog specifične situacije nastale Covid-om 19, a naročito u okviru zdravstvenih ustanova za obavljanje dijagnostičkih procedura.

Radom savetnika pacijenata bavio se i Zaštitnik građana koji je Ministarstvu zdravlja, kao državnom organu koji vrši nadzor nad sprovođenjem Zakona o pravima pacijenata, uputio Mišljenje sa preporukom da preduzme sve raspoložive mere i aktivnosti da bi se obezbedila primena propisa o zaštiti prava pacijenata u punom kapacitetu. Treba obezbediti da savetnik pacijenata objektivno i nepristrasno postupa po prigovorima pacijenata, a u skladu sa Pravilnikom o načinu postupanja po prigovoru, obrascu i sadržaju zapisnika i izveštaja savetnika za zaštitu prava pacijenata (*Službeni glasnik RS*, br. 71/2013, 40/2014). U Mišljenju se navodi da je potrebno sačiniti odgovarajući akt sa smernicama za postupanje savetnika pacijenata u situacijama kada postoje okolnosti koje stvaraju sumnju u objektivnost savetnika, koji će biti dostavljen svim savetnicima pacijenata. Istraživanje na temu zaštite prava pacijenata ima za cilj da skrene pažnju na probleme u

radu savetnika pacijenata i da otvori nove rasprave i poglede. Opšta je ocena da podaci o radu savetnika pacijenata i saveta za zdravlje pri lokalnim samoupravama za vreme pandemije nisu u dovoljnoj meri dostupni, te to čini izvesnu teškoću u donošenju detaljnijih zaključaka.

Ključne reči: zaštita zdravlja, zaštita prava, pacijenti, odgovornost, pandemija Covid-a 19

*Mirjana Dokmanović**

ZAŠTITA PODATAKA O LIČNOSTI U KONTEKSTU KORIŠĆENJA VIDEO-NADZORA SA TEHNOLOGIJOM ZA PREPOZNAVANJE LICA

U cilju nadziranja bezbednosti u javnom prostoru vlade i privatni akteri se sve češće okreću rešenjima koja su problematična s aspekta prava na zaštitu podataka o ličnosti. Jedno od tih rešenja je korišćenje „pametnog“ video-nadzora sa tehnologijom za prepoznavanje lica. Video-kamere na ulicama, saobraćajnicama, bankama i prodavnicama, pa čak i na radnim mestima, postale su uobičajena pojava. Sve više tih kamera koristi napredne tehnologije koje uključuju veštačku inteligenciju sa softverom za prepoznavanje lica i emocija. S druge strane, nedostatak pravne regulative otvara vrata zloupotrebama i predstavlja specifični rizik za slobode i prava građana, uključujući zaštitu privatnosti i podataka ličnosti, slobodu izražavanja i informisanja i slobodu udruživanja.

Nivo rizika znatno zavisi od konteksta u kojem se upotrebljava ovakav video-nadzor. Primera radi, korišćenje biometričke identifikacije na aerodro-

* Doktor pravnih nauka, naučna saradnica Instituta društvenih nauka u penziji, mdokmanovic@idn.org.rs

mima ograničava ljudska prava, no opravdanje se može naći u razlozima bezbednosti. S druge strane, upotreba „pametnih“ kamera sa tehnologijom prepoznavanja lica na ulicama je upitna s aspekta legitimnosti, svrsishodnosti i opravdanosti sa stanovišta javnog interesa. U digitalnoj i informatičkoj eri, programi masovnog nadzora otvaraju pitanje njihove usaglašenosti sa međunarodnim standardima ljudskih prava. Problematiku usložnjava činjenica da ovakvu vrstu video-nadzora koriste ne samo državni organi, već i privatni akteri (privatna preduzeća, banke, kockarnice, agencije za obezbeđenje i dr.). S druge strane, osoba koja se snima, tajno ili javno, ima minimalne ili nikakve mogućnosti uvida ko će i u koje svrhe koristiti snimljeni video-zapis. Stoga je prethodno pitanje za korišćenje ove vrste video-nadzora šta je legitimni, a šta nelegitimni interes.

Pitanje zaštite podataka o ličnosti prikupljenih na ovaj način je višeslojno i uključuje bezbednost podataka i način njihove obrade, obaveza upoznavanja subjekata, pristanak, mere zaštite subjekta podataka, posebna prava lica čiji se podaci obrađuju, pravo na pristup podacima, pravo na prigovor, pravo da se bude „izbrisan“, obelodanjivanje sadržaja trećim licima, procesuiranje posebnih kategorija podataka, arhiviranje materijala, period držanja arhiviranog materijala i sankcije i pravna sredstva protiv zloupotreba i kršenja načela zaštite podataka o ličnosti. Problematika zaštite privatnosti i podataka o ličnosti je naročito postala goruća za vreme pandemije Covid-a 19, na primer u pogledu video-nadzora građanskih protesta i trenutno aktuelne mobilne aplikacije o lokaciji i za praćenje kontakata.

Predmet ovog rada je zaštita podataka o ličnosti u kontekstu korišćenja video-nadzora sa tehnologijom za prepoznavanje lica. U prvom delu će se predstaviti regulativa Evropske unije u ovoj oblasti, uključujući Smernice 05/2022 o korišćenju tehnologije prepoznavanja lica u oblasti primene zakona. U drugom delu će se razmatrati mogućnosti pravnog uređenja ove oblasti u Republici Srbiji, a u trećem delu pravni, etički i bezbedonosni aspekti ove problematike. Na kraju, postavlja se pitanje u kojoj meri je potrebno regulisati ovu oblast, odnosno, da li treba zabraniti korišćenje video-nadzora sa ovakvom tehnologijom. Usvajanje regulative, ma koliko ona bila restriktivna, znači prećutno odobravanje masovnog korišćenja jedne vrste tehnologije koja otvara vrata raznim vrstama zloupotreba i ograničavanja ljudskih prava i sloboda, a čija je opravdanost iz perspektive javnog interesa upitna.

Ključne reči: zaštita podataka o ličnosti, pametni video-nadzor, veštačka inteligencija, pravo na privatnost

*Sanja Stojković Zlatanović**

SUBORDINACIJA *VERSUS* AUTONOMIZACIJA I NJIHOVE GRANICE KOD DIGITALNOG RADA

Razvoj informacionih i komunikacionih tehnologija doveo je do značajnih promena u organizaciji poslovanja i rada te, posledično, uslovio pojavu novih formi rada. Ovde se, naročito, izdvajaju oblici kada se rad obavlja van poslovnih prostorija poslodavca (tzv. rad na daljinu), kao i uopšte bez fizičkog, tj. prostornog definisanja mesta rada, odnosno rad preko digitalnih platformi (tzv. platformski rad). Fenomen digitalnog, odnosno prostorno ne-definisanog rada, terminološki, derivira i vezuje se za pojmove – platformske ekonomije, kolaborativne ekonomije, odnosno gig ekonomije, te se obično izražava kroz princip „Caring is sharing“. Kao prednost ovog oblika rada, u literaturi se navodi osiguranje održivosti poslovanja, ali i održivosti rada u smislu uključivanja što većeg broja radno sposobnih pojedinaca u radni proces, kao i smanjenje rada na crno, odnosno rada u sivoj ekonomiji. Međutim, nezavisno od neupitnih prednosti digitalnog rada, budućnost radnog prava, u smislu utvrđivanja osnovnih konceptualno-teorijskih postulata istog, *per se*

* Doktor pravnih nauka, naučna saradnica Instituta društvenih nauka u Beogradu, Centar za pravna istraživanja, sanjazlatanovic1@gmail.com

zahteva dodatno sagledavanje, te usaglašavanje tradicionalnih radnopravnih instituta sa savremenim promenama u organizaciji i načinima rada. S tim u vezi, kao naročito izazovno za normiranje i primenu pravnih pravila, izdvaja se pitanje definisanja načina delotvornog ostvarivanja načela subordinacije kao osnovnog načela radnog prava uopšte i važnog elementa tradicionalnog radnog odnosa. Podređenost zaposlenog normativnoj i disciplinskoj vlasti poslodavca kod svih formi digitalnog rada načelno je ostvarena, dok se podređenost upravljačkoj vlasti često dovodi u pitanje.

U radu se, primenom pravnoteorijskog i aksiološkog metoda u jednom razvojnom kontekstu, analiziraju uslovi i načini za ostvarivanje načela subordinacije u okolnostima razvoja digitalnih tehnologija, kao i sve češćeg radnog angažovanja radnika putem digitalnih platformi, te putem drugih oblika rada na daljinu. Obaveze zaposlenih, odnosno njihova odgovornost vezana za fizičko prisustvo na tačno definisanom mestu rada kada poslodavac može direktno davati upravljačke instrukcije, kao i odgovornost u kontekstu utvrđenog radnog vremena za obavljanje radnih zadataka, kod skoro svih formi digitalnog rada se zanemaruju, odnosno utvrđuju se fleksibilno. Sada, umesto subordinacije, autonomizacija u pogledu radnog mesta i radnog vremena postaje bitan element tzv. digitalnog radnog odnosa, dok pojedini autori, poput Palinija (Pallini) ističu institut „oslabljene subordinacije“, odnosno povećane autonomije zaposlenog nasuprot tradicionalno definisanim okvirima upravljačke vlasti poslodavca. Kao posledica sve veće autonomizacije kod digitalnog rada nameće se pitanje izbora adekvatnog metoda i efektivnog kvalifikacionog mehanizma za ocenu i potvrdu sub-

ordinantnog rada u novim okolnostima. S tim u vezi, na primeru rešenja iz nemačkog prava, ukazaće se na mogući način redefinisanja, normiranja i tumačenja elementa subordinacije u smislu obaveznog fizičkog prisustva zaposlenog, budući da digitalni rad podrazumeva mogućnost rada po principu „anytime, anywhere“, a vezano za delotvorno ostvarivanje prava iz radnog odnosa, te priznavanje statusa zaposlenog.

Ključne reči: digitalni rad, subordinacija, odgovornost, autonomija, radnopravna zaštita

III. OTVORENO NA TEMU ODGOVORNOSTI

Olga Jović Prlainović	Odgovornost supružnika prema trećim licima / 25
Zorica Mršević	Odgovornost za grafitе i murale mržnje / 28
Marta Sjeničić	Teret dokazivanja uzročne veze kod greške u lečenju. Nemačko pravo / 30
Sofija Nikolić Popadić	Odgovornost za nelegalnu izgradnju objekata / 32
Ranko Sovilj	Nadležnost i odgovornost Komisije za hartije od vrednosti za zakonito funkcionisanje tržišta kapitala / 34

ODGOVORNOST SUPRUŽNIKA PREMA TREĆIM LICIMA

Primena pravila o solidarnoj ili pravila o pojedinačnoj odgovornosti supružnika uslovljena je prirodom obaveze u odnosu na koju se odgovornost ustanovljava. Za utvrđivanje solidarne odgovornosti supružnika za obaveze prema trećim licima, nastale u vezi sa korišćenjem i upravljanjem zajedničkom imovinom, od značaja je činjenica da li je pravni posao iz kojeg je nastala obaveza prema trećem licu preduzet u cilju zadovoljavanja potreba zajedničkog života ili u neku drugu svrhu. Kako je zakonodavac propustio da bliže odredi pojam potrebe zajedničkog života, u praksi se, uobičajeno, pod potrebama zajedničkog života smatraju egzistencijalne, obrazovne, kulturne ili potrebe druge prirode. Takve obaveze mogu biti periodičnog karaktera u smislu redovnog plaćanja režija (struja, voda, internet), poreza, zakupa stana, kao i tekućih potreba ishrane, odevanja, popravke kućnih aparata, lečenja, kao i jednokratne potrebe (kupovina stana, automobila), što zavisi od ekonomskih prilika i životnog standarda supružnika. Za nastale obaveze

* Doktor pravnih nauka, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, *olga.jovic@pr.ac.rs*

solidarno odgovaraju oba supružnika zajedničkom imovinom, pod uslovom da je u trenutku preuzimanja obaveze postojala zajednica života.

Ukoliko jedan supružnik preuzima samostalno, bez saglasnosti drugog supružnika, poslove većeg značaja iz kojih nastaju obaveze prema trećim licima, a obaveza je nesrazmerno velika u odnosu na nivo njihovog životnog standarda, onda takva obaveza povlači pojedinačnu odgovornost supružnika, za koju samostalno odgovara (pasivno legitimisan dužnik prema trećim licima). Osnov odgovornosti za nastale obaveze predstavlja loše upravljanje zajedničkom imovinom, pa je odgovornost na supružniku koji je takve obaveze svojim lošim upravljanjem skrivio. Pojedinačna odgovornost supružnika prema trećim licima postoji kod plaćanja novčane kazne i sudskih troškova u prekršajnom ili redovnom sudskom postupku. Poverioci se u tom slučaju namiruju iz posebne imovine tog supružnika, ili i iz zajedničke imovine samo do visine vrednosti udela tog supružnika u zajedničkoj imovini. Kada štetu prouzrokuje jedan od supružnika, postavlja se pitanje odnosa supružnika štetnika i oštećenog, koje dobija na značaju onda kada je prouzrokovana šteta znatno veća od vrednosti posebne imovine štetnika. U tom slučaju supružnik štetnika nije dužan da trpi namirenje iz svog udela u zajedničkoj imovini, osim kada je posebna imovina odgovornog supružnika nedovoljna za obeštećenje.

U svakodnevnom životu nije moguće jasno odrediti pojedinačnu od solidarne odgovornosti supružnika, posebno kada su u pitanju, primera radi, novčana sredstva dobijena po kreditnom zaduženju jednog supružnika koji ga otplaćuje, a sredstva su uložena za uvećanje zajedničke imovine ili za

druge zajedničke potrebe, u slučaju razvoda braka radi se o dugu za koji solidarno odgovaraju bivši supružnici. Ako sredstva nisu u celosti uložena u dogovorenu namenu, već supružnik deo novčanih sredstava iskoristi za sopstvene potrebe, u tom delu postoji pojedinačna odgovornost supružnika.

Cljučne reči: supružnici, odgovornost, solidarnost, treća lica, razvod braka

ODGOVORNOST ZA GRAFITE I MURALE MRŽNJE

Ostalo je otvoreno pitanje ko je odgovoran za uklanjanje grafita mržnje, isticanje negativnih „heroja“, portreta haških osuđenika sa uličnih zidova. Da li je to lokalna samouprava teritorije na kojoj se oni nalaze, komunalne službe grada, njihovi autori, ili stanari zgrade na čijim zidovima su takvi sadržaji naslikani?

Grafiti i murali mržnje nisu samo potencijalno fizičko ruženje i oštećivanje podloga na kojima su napisani, oni koji sadrže poruke mržnje i poziva na nasilje kontaminiraju javni komunikacioni prostor, predstavljajući tako posebnu vrstu nedozvoljenog govora mržnje. Takođe, grafiti mogu biti povod, uzrok ili deo nekih drugih socijalno patoloških i/ili zakonski nedozvoljenih radnji, npr. pretnje i fizički napad navijača na građane ili pripadnike suprotstavljenih grupa navijača koji su prebojili grafitne izraze podrške „svojim“ herojima.

„Dozvoljena“ mržnja počinje, dakle, kao naoko bezazlena vaspitna, pedagoška i psihološka pojava, ali njeni plodovi su obično društveni i nisu

* Doktor pravnih nauka, naučna savetnica Instituta društvenih nauka u penziji, zorica.mrsevic@gmail.com

nimalo bezopasni. U današnjim vremenima ekonomske krize, mnoga prava stanovnika Srbije su i dalje ugrožena, ljudska, ali i ekonomska i radna. Svi osećamo to stanje, ono stvara tenzije, agresivnost na ulicama i posledično jačanje mržnje prema svakoj različitosti. Jasno je da tako ne može ostati, a jasno je i da niko umesto nas samih neće rešiti taj problem. Uprkos pozitivnim promenama u pogledu ljudskih prava npr. romske i LGBT populacije i sve boljom saradnjom njihovih organizacija sa državnim institucijama, stepen netrpeljivosti, diskriminacije i nasilja nad Romima, LGBT i kvir osobama, ali i svim drugim manjinama, postoji u kontinuitetu. Kao odraz postojanja „dozvoljene“ mržnje društveni, politički, profesionalni, javni diskurs u Srbiji vrlo često sadrži elemente govora mržnje. Javlja se i u formi uličnih grafita mržnje, tokom „uživo“ emitovanih televizijskih programa diskusionog ili zabavnog karaktera, javnih izjava vodećih političkih i religioznih lidera, medijskih tekstova i drugih priloga, javno iznošenih kvazinaučnih stavova. Tolerisan govor mržnje teži da, razvijajući se i postajući „prihvatljiv“, „normalan“, dovede do isto tako „prihvaćene“ rasprostranjene diskriminacije što neizbežno vodi ka eskalaciji sukoba i do nasilja iz zločina mržnje.

Zato se grafiti i murali mržnje ne mogu smatrati bezazlenim ispoljavanjem mladalačkog bunta i odgovornost za njihovo nastajanje i uklanjanje je kompleksan izazov čiji elementi će biti analizirani na prezentaciji teme.

Ključne reči: grafiti i murali mržnje, odgovornost, društvene tenzije, provokacija, nepopularne manjine, normalizovanje diskriminacije

Marta Sjeničić*

TERET DOKAZIVANJA UZROČNE VEZE KOD GREŠKE U LEČENJU

Nemačko pravo

Osnovno značenje greške u medicini je postupanje lekara protivno pravilima vlastite struke (*contra legem artis*), odnosno preneбреgavanje propisa koji čine medicinski standard ili stanje nauke i prakse u datom trenutku. U slučaju da se utvrdi da je lekar načinio grešku, on odgovara samo ako je greškom izazvana šteta pacijentu, što je ovaj dužan da dokaže. Neretko, greška lekara je bez uticaja na dalji tok bolesti i lečenje, pa je za odgovornost irelevantna. U tom smislu je potrebno dokazati i uzročnu vezu između greške i nastale štete. Dokazivanje predstavlja za oštećenog, kao laika, veliki teret, pa nemački sudovi u određenim situacijama dozvoljavaju dokazne olakšice. Osnovna dokazna olakšica je obrtanje tereta dokazivanja na štetu lekara. Ukoliko pacijent dokaže da je načinjena gruba stručna greška i da je ona ishodovala štetom, ustanovljava se relativna pretpostavka postojanja uzročne veze između greške i štete. To znači da lekar mora oboriti tu pret-

* Doktor medicinskog prava, naučni savetnik Instituta društvenih nauka u Beogradu, upravnica Centra za pravna istraživanja, marta.sjenicic@gmail.com

postavku i dokazati da šteta nije rezultat njegove grube greške, nego da je ishod atipičan. Ova dokazna olakšica ustanovljena je kroz nemačku sudsku praksu, a 2013. godine je u Nemački građanski zakonik uvedeno više promena kojima se poboljšao pravni položaj pacijenata, pa se, između ostalog, u para. 630h uređuje i teret dokazivanja kod odgovornosti za greške u lečenju i informisanju. Petim stavom para. 630h se uređuje da, ako postoji gruba greška u lečenju i suštinski je verovatno da će ona prouzrokovati povredu života, tela ili zdravlja one vrste koja se stvarno dogodila, pretpostavlja se da je greška u lečenju bila uzrok ove povrede. Ovo važi i ako lice koje leči nije uspeo da pribavi ili obezbedi medicinski zahtevan nalaz na vreme, ukoliko bi nalaz sa dovoljnom verovatnoćom dao rezultat koji bi doveo do daljih mera i ako je propuštanje takvih mera bilo grubo pogrešno. Na taj način je Nemački građanski zakonik kodifikovao ono što je sudska praksa iznedrila i što i dalje primenjuje.

Gljučne reči: greška u lečenju, odgovornost, uzročna veza, dokazivanje, nemačko pravo

*Sofija Nikolić Popadić**

ODGOVORNOST ZA NELEGALNU IZGRADNJU OBJEKATA

U Srbiji je problem nelegalne izgradnje objekata prisutan decenijama unazad. Prema zvaničnim podacima postoji nešto više od dva miliona bespravno izgrađenih objekata, ali su procene da je taj broj i veći. Istraživanje je posvećeno pitanju odgovornosti za nelegalnu izgradnju. Od donošenja Zakona o planiranju i izgradnji 2003. godine izgradnja objekata bez odobrenja za izgradnju predstavlja krivično delo. Tim zakonom je bila propisana kazna zatvora do godinu dana za izvođača radova, a za investitora koji je fizičko lice kazna je bila do tri godine zatvora. Od 2009. godine regulisanje ovog pitanja je prepušteno Krivičnom zakoniku. Propisano je da će se lice koje je izvođač radova (ili odgovorno lice u pravnom licu) na objektu koji se gradi ili rekonstruiše bez građevinske dozvole kazniti zatvorom od tri meseca do tri godine, uz novčanu kaznu. Za investitora, odnosno odgovorno lice u pravnom licu, propisana je kazna od šest meseci do pet godina zatvora i novčana kazna (Krivični zakonik, čl. 219a). Nelegalna izgradnja objekata uzrokuje brojne probleme a i graditelji takvih objekata se suoča-

* Doktor pravnih nauka, naučna saradnica Instituta društvenih nauka u Beogradu, Centar za pravna istraživanja, snikolic@idn.org.rs

vaju sa brojnim izazovima. Zakonom o planiranju i izgradnji je propisano da bespravno izgrađeni objekti ne mogu biti priključeni na gasovodnu, elektroenergetsku mrežu, mrežu daljinskog grejanja, telekomunikacionu mrežu, kao ni na vodovod i kanalizaciju (Zakon o planiranju i izgradnji, čl. 160). Krivični zakonik takođe reguliše ovo pitanje i, u skladu sa njegovim odredbama, zaprećena kazna za lice koje izvrši priključenje nelegalnog objekta (ili odogovorno lice u pravnom licu koje to dozvoli) na elektroenergetsku, telekomunikacionu ili termoenergetsku mrežu i vodovod i kanalizaciju, je od tri meseca do tri godine zatvora i novčana kazna (Krivični zakonik, čl. 219b). Dakle, navedene odredbe propisa, pored ostalih koje su analizirane u okviru ovog istraživanja, trebalo bi da utiču na sprečavanje nelegalne gradnje. Međutim, u praksi je situacija drugačija. Pored toga, uporedo sa ovim sistemom postoji mogućnost legalizacije bespravno izgrađenih objekata, koja je regulisana od 1997. godine, što dovodi u pitanje primenu prethodno navedenih odredbi. Mogućnost postojanja dva različita sistema, izgradnje uz građevinsku dozvolu i izgradnje bez dozvole uz naknadnu legalizaciju/ozakonjenje otvara brojna pitanja koja su razmotrena u ovom istraživanju.

Ključne reči: nelegalna gradnja, legalizacija, odgovornost, krivično delo

**NADLEŽNOST I ODGOVORNOST
KOMISIJE ZA HARTIJE OD VREDNOSTI
ZA ZAKONITO FUNKCIONISANJE TRŽIŠTA KAPITALA**

Istorijski posmatrano, razvoj tržišta kapitala pratile su brojne malverzacije i špekulacije zbog neadekvatne regulative, ali i nepostojanja relevantnog nadležnog organa na tržištu. Slom Njujorške berze i velika ekonomska kriza tridesetih godina XX veka iznedrili su osnivanje prve Komisije za hartije od vrednosti i berze u SAD (Securities and Exchange Commission – SEC). Nakon započinjanja svojinskopravne transformacije i ponovnim uspostavljanjem tržišta kapitala, 16. februara 1990. godine osnovana je Komisija za hartije od vrednosti. Kao nezavisna i samostalna regulatorna i nadzorna institucija, Komisija je odgovorna za zakonito funkcionisanje tržišta kapitala, pružanjem zaštite investitorima putem obezbeđivanja poštenog, efikasnog i transparentnog tržišta i smanjenjem sistemskog rizika. Dakle, osnovna uloga nadležnih regulatornih tela na tržištu kapitala ogleda se u zaštiti investitora (pre svega, neukih ulagača) kontrolisanjem zakonitosti objavljenih podataka,

* Doktor pravnih nauka, naučni saradnik Instituta društvenih nauka u Beogradu, Centar za pravna istraživanja, soviljpeca@gmail.com

podizanjem nivoa informisanosti, omogućavanjem profesionalnog i poštenog poslovanja učesnika na tržištu kapitala.

Kompleksnost nadležnosti Komisije manifestuje se u primeni i kontroli seta zakona koji predstavljaju stožer poslovne aktivnosti na domaćem tržištu kapitala. U tom kontekstu, Komisija sprovodi nadzor nad primenom Zakona o tržištu kapitala, Zakona o preuzimanju akcionarskih društava, Zakona o otvorenim investicionim fondovima sa javnom ponudom, Zakona o alternativnim investicionim fondovima, Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, Zakona o robnim berzama, Zakona o digitalnoj imovini, a u određenoj meri i Zakona o privrednim društvima. Osim uloge regulatora i „čuvara“ zakona, kompetentnost Komisije sagledava se kroz normativnu nadležnost, odnosno donošenje pratećih podzakonskih akata, stavova i mišljenja. Takođe, Komisija sprovodi nadzor učesnika na tržištu kapitala: berze, brokersko-dilerskih društava, ovlašćenih banaka, depozitara, društava za upravljanje otvorenim investicionim fondovima sa javnom ponudom, odnosno alternativnim investicionim fondovima. Za svoj rad Komisija neposredno odgovara Narodnoj skupštini Republike Srbije.

Odgovornost Komisije za hartije od vrednosti, kao nezavisne institucije, percipira se kroz prizmu finansijske samostalnosti i kadrovske, organizacione i tehničke opremljenosti u postupku donošenja odluka. Komisija obavlja razvojnu i edukativnu funkciju učesnika na tržištu kapitala, investicione javnosti kao i kreatora javnih politika. Otpornost Komisije na pritiske od strane učesnika na tržištu ili države, omogućava joj samostalnost, ugled, profesionalnost i transparentnost u radu. Imajući u vidu da joj

je zakonom garantovana samostalnost i nezavisnost, Komisija bi trebalo da poseduje finansijsku, personalnu i operativnu nezavisnost u svom radu. Međutim, nezavisnost i samostalnost Komisije za hartije od vrednosti mora biti predmet permanentnog nadzora, a delotvornost rada članova Komisije mora se meriti i ocenjivati. Posledica nesamostalnosti Komisije za hartije od vrednosti usled nedovoljnih finansijskih mogućnosti i manjka profesionalnih i posvećenih kadrova, kao i odsustvo vizije razvoja tržišta kapitala, nepovoljno utiče na poverenje investitora, tj. njihovo povlačenje sa tržišta. S tim u vezi, ovo istraživanje, osim promatranja i analiziranja nadležnosti Komisije, ima za cilj da utvrdi odgovornost Komisije u pogledu trenutnog stanja na domaćem tržištu, kao i njenu proaktivnu ulogu u kontekstu unapređenja i konkurentnosti domaćeg tržišta kapitala. Od presudnog značaja je da Komisija aktivno prati globalne trendove na tržištu kapitala, podstičući finansijsku inovativnost (npr. uvođenje novih finansijskih instrumenata i derivata, učešće FinTech kompanija, zelene finansije, klimatske promene itd.) uz istovremeno prilagođavanje rada novonastalim situacijama i kontinuirano profesionalno usavršavanje zaposlenih.

Ključne reči: Komisija za hartije od vrednosti, odgovornost, nadležnost, članovi Komisije, tržište kapitala

SRBIJA I REFORMISANJE INSTITUTA ODGOVORNOSTI

5

OKRUGLI STO

4. novembar 2022, Beograd

Knjiga sažetaka

Advokatska komora Vojvodine

Glasnik AKV

Novi Sad

Institut društvenih nauka
Centar za pravna istraživanja
Beograd

Za izdavače

Dr Aleksandar Todorović

Dr Goran Bašić

Tehnički urednik i korektor

Jelica Nedić

Dizajn korica

Ognjen Odošević

Kompjuterski slog

Tatjana Božić

Štampa

OFFSET PRINT, Novi Sad

2022.

ISBN-978-86-910679-7-7

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

34:578.834(048)

ОКРУГЛИ сто Србија и реформисање института одговорности (5 ; 2022 ; Београд)

Књига сажетака / Округли сто Србија и реформисање института одговорности, 4. новембар 2022, Београд ; [уредник Хајрија Мујовић]. - Београд : Институт друштвених наука ; Нови Сад : Адвокатска комора Војводине, 2021 (Нови Сад : Offset print). - 40, 36 str. ; 22 cm. - (Едиција Књиге сажетака)

Тир. и лат. - Тираж 40

ISBN 978-86-910679-7-7

а) Пандемија -- Правни аспект -- Апстракти

COBISS.SR-ID 78020361